

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТВЕРДНОГО ОБРАЗУ СВІТУ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Олійник Ірина Миколаївна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри педагогіки, психології та корекційної освіти

Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,

старший науковий співробітник

відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти

Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Гринюк Оксана Сергіївна,

науковий співробітник

відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти

Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Педенко Валентина Павлівна,

молодший науковий співробітник

відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти

Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

Перед системою освіти стоїть завдання організації освітнього процесу, який би забезпечував умови для формування знань та цінностей кожного школяра, які б визначали його життєствердний образ світу. Від цього залежить розуміння дитиною сутності об'єктів та явищ природи та соціуму, норм поведінки та цінностей.

Ще Я. А. Коменський писав про те, що розум дитини можна впорядкувати тільки зримими законами природи. В школі ефективно формується образ світу учня, якщо освітній процес безпосередньо пов'язується із середовищем життя дитини – довкіллям. Формування життєствердного образу світу потребує організації діяльності школярів, що спрямована на взаємодію з природним та соціальним середовищем на основі розуміння загальних закономірностей природи. Ці закономірності учень має «відкривати» під керівництвом вчителя на уроках у довкіллі, пояснювати явища, стан об'єктів, які йому зустрічаються в природному, соціальному, створеному людиною довкіллі. При об'єднанні знань в цілісність формується наукова картина світу.

П. Ф. Каптерев підкреслював, що малозв'язне дитинне мислення можна перетворити в розум соціально зрілої особистості тільки систематизацією знань, а система – закономірно пов'язані елементи, а Григорій Сковорода зауважує: «Пізнай природу, пізнай свій народ, пізнай себе».

Освітній процес у дошкільній та 1–6 класах загальноосвітньої школи має забезпечити пізнання дитиною природи, звичаїв свого народу для «виращення» свого життєствердного національного образу світу – вихідного пункту і результату пізнавального процесу [3, с. 102–120].

Образ світу – основна освітня характеристика суб'єкта навчання, особистісно значима складова наукової картини світу, що формується в навчальному процесі, який обумовлює цілісність свідомості суб'єкта навчання.

Серед відомих педагогам моделей освіти можна порекомендувати модель освіти для сталого розвитку «Довкілля», що рекомендована МОН України до використання в закладах освіти, а її навчально-методичне забезпечення (дошкілля, 1–11 класи) перевірене у Всеукраїнському експерименті (1996–2000) [4, с. 17–18].

У 2014 р. на Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти» за модель освіти для сталого розвитку «Довкілля» Інститут педагогіки НАПН України нагороджений золотою медаллю (керівники з розроблення, апробації і впровадження моделі – це співробітники Інституту педагогіки, відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти). Модель була зародилася і була розроблена на Полтавщині з ініціативи дирекції авторської школи «Формування цілісної свідомості ділової людини» (СШ № 37 м. Полтави, директор Олег Писанський, заступник директора Ольга Вовк – 1990 р.); розповсюдилася в школах регіонів України. Всеукраїнські, міжнародні конференції, які систематично проводились під керівництвом розробників моделі на базі Полтавського ОППО ім. Остроградського, сприяли поширенню ідей про педагогічні умови формування цілісності свідомості учнів, природовідповідно високих рівнів інтелекту, рівнів соціальної зрілості, підвищення рівнів фізичного і психічного здоров'я дітей, мотивації їх навчання. Матеріали учасників понад 20 конференцій опубліковані в збірниках наукових праць (академіків, докторів і кандидатів наук – педагогічних, психологічних, філософських). Навчально-методичне забезпечення, збірники можна знайти на сайті ГО «Освітній центр «Довкілля» (<http://www.dovkillya.org.ua>), а опис моделі «Логіка природи» наявний в «Енциклопедії освітніх технологій» [5, с. 480–481].

До уваги всіх, хто зацікавиться технологією формування життєствердного національного образу світу, моделлю освіти для сталого розвитку «Довкілля» як національного аналогу STEM-освіти: інформацію можна знайти в групі ФБ «Педагогічний лікбез»; у соцмережі інформація представлена бібліотекою імені В.І. Вернадського в публікації «Світові тенденції – перспективи вітчизняної освіти»; педагогів і батьків може зацікавити книга «Граматики любові» [6].

Зацікавлені порушеними в статті питаннями знайдуть дані про результати порівняння дослідження психологами інтелекту дошкільнят (1–6 кл.) і учнів, які навчалися за традиційною моделлю освіти [2, с. 231]. Співавтор статті змушувала дослідників ще і ще раз повторювати вимірювання, бо не могла повірити, що може бути така різниця в інтелекті, поки керівник психологів проф. В. Ф. Моргун [2, с. 23–30] не показав їй сторінку з книги Д. Ховарда «Тотальна інтеграція»: «Вимірявши IQ у наших дітей, ми злякалися – таким високим він був». Педагоги-соціологи вимірювали індекс соціальної зрілості і довели, що навіть після 6 класу, коли предмет «Довкілля» учні вже закінчили вивчати, індекс соціальної зрілості (термін канд. пед. наук Лебедика М.П., керівника групи педагогів-соціологів) [7, с. 15] продовжує зростати: у випускників він у 2–2,5 рази вищий ніж у випускників, які навчаються за традиційною моделлю освіти. Досліджувалося ставлення педагогів, батьків, дітей до моделі «Довкілля» [2, с. 210–217].

Модель ОСР «Довкілля» відрізняється від традиційної моделі систематичним формуванням цілісної наукової картини світу, її особистісно значимої складової – образу світу дітей, систематичними уроками серед

природи, які рекомендується проводити по можливості згідно народного календаря. Це не релігійна пропаганда. Ще волхви визначали дні, в які не слід дітей тримати у приміщенні. Вони в ці дні можуть бути єдиним цілим із природою, яка їх народила, щоб рости здоровими, розумними і любити свою батьківщину, берегти її для наступних поколінь. Після прийняття християнства цим дням надано імена святих, з якими вони ввійшли в народний календар.

При підведенні підсумків експериментальної перевірки «Довкілля» учні писали контрольні роботи, відповідали на запитання, складені комісією МОН. На запитання «Які предмети з розкладу ви б поставили на перше місце і чому?», випускники початкової школи різних шкіл з різних областей України відповіли: «На перше місце я поставлю уроки довкілля, фізкультури і праці. Бо на довкіллі я набираюся розуму, на фізкультурі зміцнюю здоров'я, а на праці роблю корисні речі» [3].

На уроках серед природи у дітей найбільш ефективно «вирощується» необхідний їм життєствердний національний образ світу. Серед тисяч образів світу учнів різних класів, з якими контактували дослідники «Довкілля», не вдалося віднайти двох однакових, як не вдається знайти двох однакових відбитків пальців у людей. Педагоги відмічають, що модель освіти для сталого розвитку «Довкілля» за багатьма позиціями пересікається з моделлю STEM-освіти [6, с. 130].

Що можна сказати стосовно сприяння поповненню життєствердної моделі світу суспільства завдяки представникам із життєствердним національним образом світу? Якщо зміст освіти фрагментарний, технологія формування життєствердного образу світу в навчально-методичному забезпеченні відсутня, в учнів стихійно формується агресивний чи деструктивний образ світу, школа тиражує напівлюдей з глибоко сегментованою свідомістю, яка легко піддається програмуванню [1], випускники школи поповнюють суспільство з агресивною чи деструктивною моделлю світу, яке приречене.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Базарный В. Главная опасность для цивилизации. *Народное образование*. 1998. № 9/10. С. 157–165.
2. Ильченко В. Р., Гуз К. Ж. Образовательная модель «Логика природы»: концептуальные основы интеграции естественнонаучного образования. Москва: Народное образование. Школьные технологии, 2003. 206 с.
3. Гуз К. Ж. Теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу. Полтава : Довкілля-К, 2004. 472 с.
4. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки. 2001. Січень. С. 8–17.
5. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий : в 2 т. Москва : НИИ Школьных технологий, 2006. Т. 1. 816 с. (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»).
6. Грамматика любви : [науково-публіцистичне видання] / укладач В. Р. Ильченко; за ред. В. Р. Ильченко, В. А. Продаєвича. Полтава – Одеса, 2017. 304 с. URL: <https://www.facebook.com/groups/778488685585903/files/> (дата звернення: 02.01.2021).